

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Verkenning Open Access in het HBO

Werkgroep open access; Annema, H.; van Ankeren, M.; Coombs, S.; Snijders, R.; Braak, P.; Liefsoens, L.; Touber, J.; Pijnacker, J.

Publication date

2022

Document Version

Final published version

License

CC BY

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Werkgroep open access, Annema, H., van Ankeren, M., Coombs, S., Snijders, R., Braak, P., Liefsoens, L., Touber, J., & Pijnacker, J. (2022). *Verkenning Open Access in het HBO*. Vereniging Hogescholen. <https://www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/thema-s-en-subthema-s/artikelen/verkenning-open-access>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

VERKENNING OPEN ACCESS IN HET HBO

14 januari 2022

Werkgroep open access

Hylke Annema – Fontys Hogescholen

Martje van Ankeren – Vereniging Hogescholen

Sarah Coombs – Saxion Hogeschool

Raymond Snijders – Hogeschool Windesheim

Pascal Braak – Hogeschool van Amsterdam

Leen Liefsoens – De Haagse Hogeschool

Jetze Touber – Regieorgaan SIA

Judith Pijnacker – SURF & Hogeschool Rotterdam

VERKENNING OPEN ACCESS IN HET HBO

DOEL VAN DE VERKENNING

De afgelopen jaren is open access in toenemende mate belangrijk geworden. Open access betekent dat kennisproducten uit publiek gefinancierd onderzoek voor iedereen toegankelijk en herbruikbaar moeten zijn zonder financiële, wettelijke of technische drempels. Open access vergroot daarmee de impact en doorwerking van praktijkgericht onderzoek. Dat sluit nauw aan bij de essentie van praktijkgericht onderzoek. Tegelijk zien we dat open access niet vanzelf gaat en dat er nog een weg te gaan is om dit te bereiken op hogescholen. In deze verkenning hebben we onderzocht wat open access betekent voor praktijkgericht onderzoek en wat er nodig is om open access doelstellingen te bereiken in het hbo. Deze verkenning is gedaan in opdracht van de Bestuurscommissie Onderzoek (BCOZ) van de Vereniging Hogescholen.

In deze verkenning schetsen we:

- wat open access inhoudt;
- via welke routes hogescholen nu open access publiceren;
- welke constructies er zijn met uitgevers waar hogescholen aan deelnemen;
- wat de publicatiecultuur binnen het hbo is;
- aanbevelingen voor een vervolg.

AANLEIDING VAN DE VERKENNING

De aanleiding voor deze verkenning vormde een unieke read-and-publish deal met Elsevier uit 2020, die tot stand is gekomen zonder dat de hogescholen zelf invloed hadden op de prijs en voorwaarden, maar waar ze wel onderdeel van zijn (zie [Uitgeversdeals](#)). De vraag aan de werkgroep was om uit te zoeken of deze constructie passend is voor hogescholen of niet. Deze vraag valt echter alleen te beantwoorden als de bredere context wordt meegenomen, namelijk wat eigenlijk de publicatiecultuur is binnen het hbo en welke constructies er zijn voor open access binnen praktijkgericht onderzoek.

WAT IS OPEN ACCESS?

Open access is onderdeel van open science, wat staat voor de transitie naar een nieuwe manier van het uitvoeren, publiceren en evalueren van onderzoek. Bij open science is onderzoek open, toegankelijk, reproduceerbaar, transparant en gericht op hergebruik. In 2017 hebben de hogescholen zich aangesloten bij het Nationaal Plan Open Science en ondersteunen daarmee de (inter)nationale ambities voor open science. Ook in het nieuwe regeerakkoord (december 2021) staat dat open science de norm wordt bij wetenschappelijk onderzoek.

Open access betekent dat er geen financiële, wettelijke of technische belemmeringen zijn om toegang te krijgen tot de resultaten van publiek gefinancierd onderzoek, d.w.z. iedereen kan de informatie zoeken, lezen, downloaden, kopiëren, verspreiden, afdrukken, of gebruiken voor onder andere het onderwijs. Een van de belangrijkste voordelen van open access is dat het de zichtbaarheid en het hergebruik van kennisproducten vergroot.

OPEN ACCESS AMBITIE

Hogescholen hebben de [Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities](#) ondertekend en zich daarmee geschaard achter de principes van open access. In 2017 heeft de Vereniging Hogescholen een [visie over open science](#) geformuleerd. Hierin is ook de ambitie voor open access uitgewerkt.

Ambitie 1: Het ontsluiten van resultaten van praktijkgericht onderzoek

In 2020 zijn kennisproducten van praktijkgericht onderzoek aan hogescholen publiekelijk toegankelijk. Kennisproducten zijn makkelijk online te vinden. Hierbij gaat het zowel om publicaties in peer-reviewed journals en vakbladen als om

andere kennisproducten van praktijkgericht onderzoek, zoals artefacten, protocollen, prototypes, publicaties in vakbladen, apps en andere digitale tools, etc.

Anno 2022 hebben hogescholen nog een weg te gaan om deze ambitie te bereiken. Verschillende factoren spelen hierin een rol en komen aan bod in deze verkenning.

OPEN ACCESS ROUTES

Er zijn verschillende routes om kennisproducten open access beschikbaar te maken, waarvan de belangrijkste zijn:

VOLLEDIG OPEN TIJDSCHRIFTEN (GOUDEN ROUTE)

De onderzoeker publiceert in een volledig open tijdschrift. Dit brengt doorgaans publicatiekosten met zich mee, zogenaamde article publication charges (APC's), gemiddeld zo'n 1500-2000 euro per publicatie. Onderzoeksfinciers zoals Regieorgaan SIA, NWO en ZonMw dekken doorgaans deze kosten als deze worden meegenomen in de onderzoeksbegroting. Onderzoekers nemen echter nog niet altijd standaard de open access kosten mee in hun begroting. Dit vraagt om bewustzijn bij de onderzoekers en ook een andere manier van waarderen en erkennen. Ook wordt praktijkgericht onderzoek vaak vanuit andere geldstromen gefinancierd en levert het andere kennisproducten op dan louter publicaties in wetenschappelijke tijdschriften (zie [Publicatiecultuur in het hbo](#)). Daarbij is het aanbod van volledig open tijdschriften beperkt. Het voordeel van deze route is dat de publicatie direct beschikbaar is en met een creative commons-licentie¹ wat mogelijkheden biedt voor hergebruik, bijvoorbeeld in onderwijs.

Volledig open tijdschriften (gouden route)

Voordelen:

- Publicatie is direct beschikbaar
- Hergebruik en verspreiden van publicatie is toegestaan via een Creative Commons licentie

Nadelen:

- Publicatiekosten
- Beperkt aanbod van tijdschriften om in te publiceren
- Niet geschikt voor andere kennisproducten dan wetenschappelijke artikelen
- Vaak niet begroot indien gefinancierd vanuit 3^e geldstroom

HYBRIDE TIJDSCHRIFTEN

Hybride tijdschriften zijn abonnementstijdschriften die open access publicatie van afzonderlijke artikelen tegen betaling toestaan. Voor een groot aantal hybride tijdschriften zijn deze kosten afgedekt dankzij deals die de universiteiten hebben afgesloten met de wetenschappelijke uitgevers. Op dit moment kunnen hbo-onderzoekers via deze route open access publiceren in hybride tijdschriften die onder uitgever Elsevier² vallen (zie [Uitgeversdeals](#)). Niet alle hybride tijdschriften vallen onder deze deal. In dat geval worden de publicatiekosten (APC's) betaald door de hogescholen. NWO en Regieorgaan SIA vergoeden overigens deze publicatiekosten niet vanuit de projectsubsidie, omdat zij op het standpunt staan dat deze tijdschriften onvoldoende bijdragen aan de transformatie naar volledig open access en het bestaande abonnementsmodel juist in standhouden.

¹ Creative Commons licenties stellen makers in staat om materiaal dat wordt beschermd door het auteursrecht voor bepaalde vormen van hergebruik vrij te geven, zonder dat de bescherming die het auteursrecht hen biedt, wordt opgegeven. Creative commons biedt verschillende vrije licenties aan waaronder een werk kan worden gepubliceerd of verspreid, zie <https://creativecommons.nl/>

² Ter illustratie, onder de Elsevierdeal vallen meer 2200 hybride tijdschriften waarin onderzoekers open access kunnen publiceren.

Hybride tijdschriften

Voordelen:

- Publicatie is direct beschikbaar
- Hergebruik en verspreiden van publicatie is toegestaan via een Creative Commons licentie
- Groot aanbod van tijdschriften om in te publiceren

Nadelen:

- Publicatiekosten (APC's of via deal)
- Naast publicatiekosten zijn er ook nog de bestaande abonnementskosten (voor het lezen van publicaties die niet open access zijn)
- Geen vergoeding voor APC's vanuit Regieorgaan SIA of NWO (2^e geldstroom)
- Niet alle hybride tijdschriften en niet alle typen publicaties vallen onder de deal
- Niet geschikt voor andere kennisproducten dan wetenschappelijke artikelen

ZELFARCHIVERING (GROENE ROUTE)

Bij zelfarchivering worden de kennisproducten gedeponeerd in een door de bibliotheek beheerde repository en vandaar uit toegankelijk gemaakt via een portaal zoals HBO Kennisbank, NARCIS of de website van de hogeschool. Nadeel hiervan is dat vaak een embargoperiode geldt, opgelegd door de uitgever. Hierdoor duurt het langer voor de publicatie vrij beschikbaar komt. Ook zijn publicaties in dit geval alleen vrij toegankelijk voor eigen gebruik en niet te gebruiken in bijvoorbeeld het onderwijs. Voor hergebruik en verspreiden is altijd toestemming nodig van de rechthebbenden (uitgever), tenzij daar vooraf afspraken over zijn gemaakt. Er is vaak meer mogelijk als de auteursversie³ wordt gebruikt voor zelfarchivering in plaats van de uitgeversversie, maar dat is afhankelijk van het contract met de uitgever.

Regieorgaan SIA en NWO accepteren zelfarchivering als manier om kennisproducten open access beschikbaar te stellen, zolang er geen embargoperiode aan verbonden is en de repository is opgenomen in de database van erkende Open Access repositories⁴. Universiteiten gebruiken overigens het Taverne-amendement⁵ van de auteurswet (artikel 25fa) om kort wetenschappelijk werk na 3 tot 6 maanden te delen, ongeacht eventuele beperkende richtlijnen van uitgevers.

Zelfarchivering (groene route)

Voordelen:

- Geen publicatiekosten (APC's of deal)
- Geschikt voor veel typen kennisproducten
- Auteursversie kan doorgaans beschikbaar gesteld worden zonder veel restricties

Nadelen:

- Embargoperiode; publicatie is niet direct beschikbaar
- Hergebruik en verspreiden van publicatie alleen mogelijk via afspraken met uitgever
- De opgemaakte uitgeversversie mag niet beschikbaar gesteld worden via zelfarchivering, alleen de eigen auteursversie

³ De auteursversie - author accepted manuscript (AAM) – is de laatste versie van het manuscript die door de auteur is gemaakt en die door de uitgever is geaccepteerd voor publicatie, maar zonder de opmaak door de uitgever.

⁴ OpenDOAR is de database van erkende Open Access repositories (zie <https://v2.sherpa.ac.uk/opensdoar/>). In OpenDOAR zijn nu, voor zover bekend, de repositories van vijf Nederlandse hogescholen opgenomen: HvA, Hanzehogeschool, Fontys, Windesheim en BUAS. Daarnaast zijn HBO Kennisbank, DANS Easy en DataverseNL aangesloten.

⁵ Op basis van het Taverne-amendement maken universiteiten wetenschappelijke publicaties na drie tot zes maanden beschikbaar via hun repository. Op deze manier kunnen onderzoekers van universiteiten hun artikelen op redelijk kort termijn open access beschikbaar stellen (echter zonder een creative commons-licentie voor hergebruik). Bij hogescholen is de situatie anders. Het auteursrecht ligt namelijk bij de werkgever - in dit geval de hogeschool - en niet bij de auteur (onderzoeker), waardoor het Taverne-amendement niet van toepassing is.

UITGEVERSDEALS

Al jaren sluiten hogescholen overeenkomsten af met uitgevers voor de toegang tot hun wetenschappelijke tijdschriften, zodat hbo-onderzoekers de artikelen kunnen lezen en downloaden. Zulke overeenkomsten (read deals) zijn er bijvoorbeeld met de grote uitgevers Wiley, Sage en Springer. Recent is daar een nieuw type deal bijgekomen, een zogenaamde read-and-publish deal met uitgevers. In zo'n package deal worden ook de kosten voor open access publiceren afgekocht, naast de kosten voor toegang tot de inhoud van publicatie. Voor de universiteiten geldt dat onderzoekers inmiddels bij de meeste grote uitgevers op deze manier open access kunnen publiceren. Gezien het volume van publicaties vanuit universiteiten kan dit voor hen voordelig uitpakken. De vraag is echter of dit ook geldt voor hogescholen, vanwege de omvang van en diversiteit aan output binnen praktijkgericht onderzoek (zie [Publicatiecultuur in het hbo](#)).

De read-and-publish deals met uitgevers worden onderhandeld vanuit een consortium van universiteitsbibliotheken onder de vlag van de Universiteiten van Nederland (voorheen VSNU) en gelden voor alle universiteiten. Voor hogescholen ligt de situatie anders, omdat zij veel diverser zijn dan universiteiten. De samenwerkende hogeschoolbibliotheken (SHB) zijn geen consortium en sluiten al jaren overeenkomsten met uitgevers die optioneel afgenomen kunnen worden door geïnteresseerde hogescholen voor wie de publicaties van de betreffende uitgever relevant zijn. Het gaat hier om overeenkomsten voor toegang tot publicaties ('read').

ELSEVIERDEAL

De hogescholen kennen echter één afwijkende overeenkomst en dat is een read-and-publish deal met Elsevier. Sinds 2006 zijn de hogescholen meegenomen als onderafnemer van de universiteiten in hun deal met Elsevier om zo toegang te krijgen tot een grote set van Elsevier-tijdschriften. Er zijn 24 hogescholen die hiervoor gekozen hebben. Vanaf 1 januari 2020 is er echter een nieuwe overeenkomst gesloten tussen de universiteiten en Elsevier, waarin ook de open access publicatiekosten zijn opgenomen. De 24 hogescholen zijn hier onderdeel van, zonder dat ze zelf invloed hadden op het tot stand komen van prijs en voorwaarden. Het betekent dat onderzoekers van deze hogescholen nu automatisch open access kunnen publiceren – zonder eigen publicatiekosten (ACP's) – in alle tijdschriften die vallen onder deze deal van Elsevier. Dit gaat echter gepaard met toegenomen kosten voor de overeenkomst, die op rekening van de hogeschoolbibliotheken komen in plaats van het onderzoeksprojectbudget van de onderzoeker. Omdat het volume aan artikelen in wetenschappelijke tijdschriften gering is, zien wij deze constructie op dit moment als ongunstig voor de hbo-sector hbo in zijn geheel (zie [Landelijke cijfers van wetenschappelijke publicaties in het hbo](#)).

PUBLICATIECULTUUR IN HET HBO

Onderzoekers van hogescholen publiceren op diverse manieren hun kennisproducten. Dat wijkt af van hoe binnen universiteiten wordt gepubliceerd. Zo focust onderzoek in het hbo zich op netwerkvorming, product-, expertise- en onderwijsontwikkeling. De kennisproducten die daaruit voortkomen zijn divers en vinden vaak direct implementatie in de beroepspraktijk, zoals technische ontwerpen, nieuwe materialen, onderwijsconcepten, methodieken, toolkits, games, apps, netwerkbijeenkomsten etc. Tegelijkertijd levert praktijkgericht onderzoek ook publicaties op in vaktijdschriften en wetenschappelijke tijdschriften. Dit soort 'traditionele' publicaties maken slechts een klein deel uit van de totaal aantal kennisproducten uit praktijkgericht onderzoek.

Hoe groot de omvang van 'traditionele' publicaties precies is in verhouding tot alle overige kennisproducten, is moeilijk te zeggen. Dat komt omdat:

1. Bij veel hogescholen ontbreekt een [onderzoeksinformatiesysteem](#), waarin onderzoeksprojecten en bijbehorende kennisproducten kunnen worden geregistreerd en daarmee ook gemonitord.
2. Registratie is nu vaak beperkt tot de publicaties in vak- en wetenschappelijke tijdschriften waardoor alle andere kennisproducten buiten beeld blijven.
3. Er ontbreken standaarden voor de registratie van andersoortige kennisproducten.

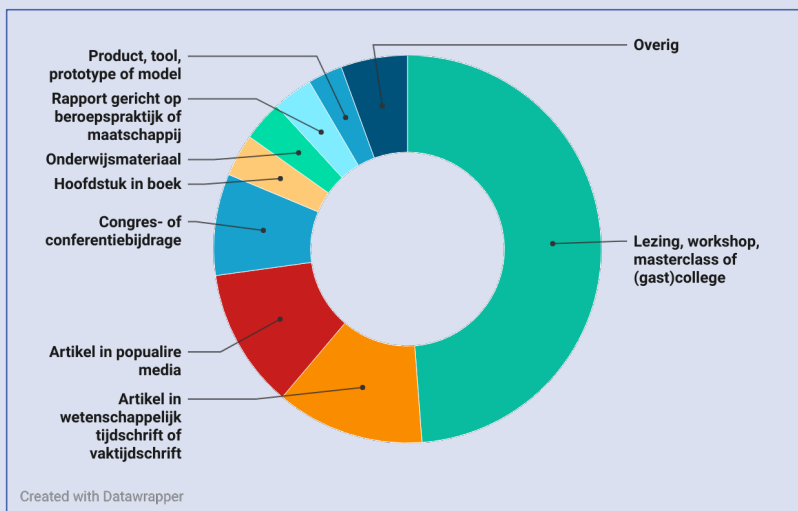
Zolang een groot deel van de output van praktijkgericht onderzoek niet geregistreerd kan worden in een onderzoeksinformatiesysteem en er geen standaarden voor registratie zijn, is het inzicht in open access cijfers lastig te verkrijgen. Op basis van de beschikbare gegevens uit verschillende bronnen hebben we daarom een schatting gemaakt van de verhouding 'traditionele' publicaties versus overige kennisproducten. We illustreren dit aan de hand van i) kennisproducten en open access cijfers van De Haagse Hogeschool ii) landelijke cijfers van wetenschappelijke publicaties in het hbo. Aan de hand van deze gegevens kunnen we een beeld vormen van wat er nodig is om open access doelstellingen te realiseren in het hbo.

Uit deze analyse volgt:

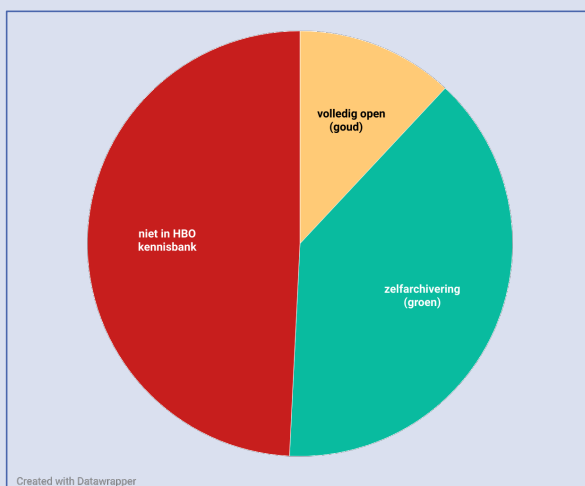
- Er is een verscheidenheid aan kennisproducten uit praktijkgericht onderzoek. Het aandeel van publicaties in vak- en wetenschappelijke tijdschriften daarbinnen is gering.
- Een aanzienlijk deel van de kennisproducten wordt nog niet ontsloten via HBO Kennisbank en de meeste kennisproducten worden ontsloten via zelfarchivering.
- Er is een beperkt maar groeiend aantal wetenschappelijke publicaties vanuit het hbo.
- Er is een toename in open access publiceren van deze wetenschappelijke artikelen, vooral in hybride en volledig open tijdschriften (gouden route).

Kennisproducten en open access op De Haagse Hogeschool

Op De Haagse Hogeschool wordt systematisch (handmatig) bijgehouden welke kennisproducten de lectoraten opleveren en op welke manier deze kennisproducten in hun repository zijn ontsloten. We zien een verscheidenheid aan kennisproducten waarvan het aandeel artikelen in vak- en wetenschappelijke tijdschriften beperkt is (Figuur 1). Het is ook duidelijk dat een aanzienlijk deel van de kennisproducten nog niet toegankelijk is gemaakt via HBO Kennisbank en dat ontsluiting het meest via zelfarchivering gebeurt, conform het publicatiebeleid van De Haagse Hogeschool (Figuur 2).

Figuur 1: Kennisproducten vanuit de HHS-lectoraten in 2020

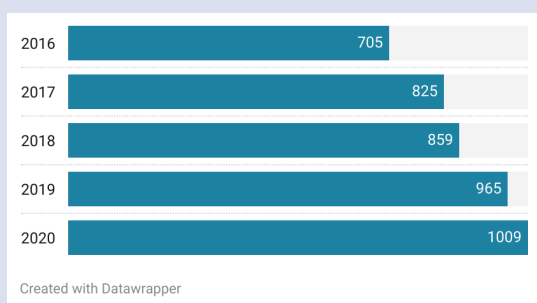

Figuur 2: Ontsluiting van kennisproducten vanuit de HHS-lectoraten in 2020

Landelijke cijfers van wetenschappelijke publicaties in het hbo

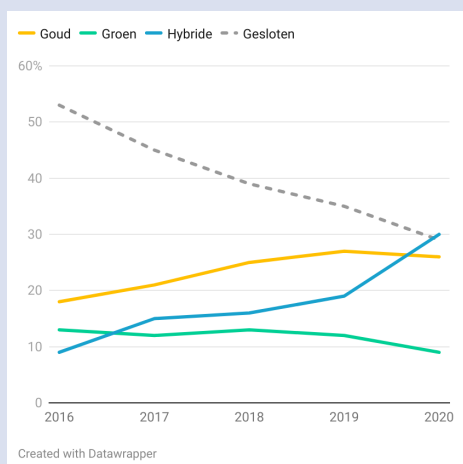
Op basis van een analyse van het Centre for Science and Technology Studies (CWTS) van de Universiteit Leiden is met behulp van Web of Science een schatting gemaakt van het publicatiegedrag van hbo-onderzoekers in wetenschappelijke tijdschriften. Opgemerkt dient te worden dat Web of Science geen volledige dekking heeft, met name in vakgebieden als rechten, sociale- en geesteswetenschappen zijn de cijfers niet compleet.

De afgelopen vijf jaar is er een forse stijging te zien in het publiceren in wetenschappelijke tijdschriften door onderzoekers van hogescholen (zie Figuur 3). Dit kan een afspiegeling zijn van veranderingen binnen het praktijkgericht onderzoek, zoals een gestage groei in het aantal onderzoekers verbonden aan hogescholen. Tegelijk is het totaal aantal publicaties in wetenschappelijke tijdschriften vanuit het hbo (zo'n 4300 over 5 jaar) bescheiden, zeker in vergelijking met de Nederlandse universiteiten (ruim 81000 in 2020).

Figuur 3 : Groei aantal wetenschappelijke publicaties vanuit het hbo

Van deze wetenschappelijke publicaties is een groeiend aandeel artikelen open access beschikbaar (Figuur 4). Slechts bij een klein deel ervan is echter een hbo-onderzoeker daadwerkelijk de indiener (de zgn. corresponding author). De verantwoordelijkheid voor het open access publiceren van het artikel ligt doorgaans bij deze auteur. Dit is overigens niet per definitie ook de eerste auteur van het artikel. Omdat alleen corresponding authors gebruik kunnen maken van de landelijke read-and-publish deals, is de relatieve meerwaarde voor de hbo-sector op dit moment beperkt.

Figuur 4: Percentage open access wetenschappelijke publicaties vanuit hbo

PUBLICATIEBELEID

In publicatiebeleid legt een hogeschool vast welke doelstellingen zij heeft voor open access publiceren en wat de voorkeursroute is om deze te bereiken. Publicatiebeleid biedt onderzoekers een handvat voor open access publiceren en vergroot het bewustzijn om kennisproducten open en toegankelijk te maken, en helpt in het erkennen en waarderen van open access publiceren. Een uitvraag in januari 2021 door de Samenwerkende Hogeschoolbibliotheken (SHB) onder 26 hogeschoolbibliotheken wijst uit dat minder dan de helft van hogescholen op dat moment een publicatiebeleid heeft. Bij een kwart daarvan heeft zelfarchivering de voorkeur (groene route). Bij ruim de helft heeft zelfarchivering en publiceren in volledig open tijdschriften de voorkeur (groen en goud).

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

1. MEER ZEGGENSCHAP VOOR HBO OVER AFSLUITEN VAN READ-AND-PUBLISH DEALS

De aanleiding van deze verkenning vormde de read-and-publish deal met Elsevier, waar hogescholen onderdeel van zijn, maar waar zij bij het afsluiten ervan geen zeggenschap hebben gehad. Deze deal heeft substantiële meerkosten met zich mee gebracht voor rekening van de hogeschoolbibliotheken, die hier in de regel niet in hebben voorzien. Ook bij het afsluiten van toekomstige eventuele andere read-and-publish deals is er een flinke kostenstijging te voorzien. We zien bovendien dat het aantal wetenschappelijke publicaties vanuit het hbo gering is in verhouding tot andere kennisproducten. Daarmee dekt deze deal dus slechts een klein deel af van het totaal aantal kennisproducten die open access beschikbaar gemaakt kunnen worden vanuit het hbo, terwijl de financiële impact ervan voor de hogescholen groot is.

Tegelijk is er een groei te zien in het aantal wetenschappelijke publicaties vanuit het hbo. Als deze publicaties open access worden, dan zullen dus de publicatiekosten (APC's) navenant stijgen. Deze publicatiekosten kunnen worden bekostigd òf vanuit het onderzoeksbudget van de onderzoeker òf vanuit een read-and-publish deal. Gezien de groei in wetenschappelijke publicaties, kunnen read-and-publish deals daarom wel degelijk waardevol zijn voor het hbo, echter alleen als ze onder andere voorwaarden tot stand komen en de hogescholen zeggenschap hebben over de kaders waarbinnen de deal wordt gesloten.

De huidige Elsevierdeal loopt tot eind 2024. Ons advies is om op bestuurlijk niveau afspraken te maken dat hogescholen zelf kaders en voorwaarden kunnen stellen aan Universiteiten van Nederland (voorheen VSNU) en UKB in de onderhandeling met grote uitgevers over read-and-publish contracten. Een van de voorwaarden kan zijn dat er op zijn minst een vetorecht is voor alle deelnemersgroepen aan een contract. Daarnaast zou de deal opgesplitst kunnen worden in een read- en een publish-gedeelte, zodat hogescholen er ook voor kunnen kiezen om alleen aan het read-gedeelte mee te doen. Hogescholen hebben namelijk baat bij maatwerk vanwege hun diversiteit.

Onderhandelingen voor mogelijke read-and-publish deals met andere uitgevers dan Elsevier kunnen met goede afspraken tussen UKB en SHB beter ingericht worden, met waar nodig gewicht vanuit de Vereniging Hogescholen en Universiteiten van Nederland. Wij adviseren om bij grote deals te beoordelen of bestuurlijk gewicht vanuit de hogescholen nodig is en om deze signalerende rol bij de werkgroep Licenties van de SHB te beleggen. Bij grote deals lijkt het niet haalbaar dat hogescholen zelf een consortium gaan vormen, omdat hogescholen een te kleine partij zijn voor grote uitgevers en dat beperkt de onderhandelingsruimte.

2. ZORG VOOR EEN PUBLICATIEBELEID

Zorg voor een actief publicatiebeleid bij iedere hogeschool, enerzijds om onderzoekers te bewegen hun kennisproducten te registreren en anderzijds vaker te kiezen voor open access. Aangezien niet alle hogescholen waar praktijkgericht onderzoek plaatsvindt al een publicatiebeleid hebben, adviseren wij hen om een dergelijk beleid op te stellen, met ook oog voor de licentiemogelijkheden voor hergebruik en verspreiding van de kennisproducten. Dat kan door gezamenlijk algemene kaders te schetsen, waaraan verder iedere hogeschool individueel invulling kan geven met ruimte voor de eigen publicatiecultuur. Er zijn al goede voorbeelden beschikbaar die kunnen dienen als blauwdruk.

3. START EEN TASKFORCE VOOR OPEN ACCESS KENNISPRODUCTEN UIT HET HBO

De kennisproducten en de publicatiecultuur in het hbo zijn anders dan bij universiteiten, en daar passen andere vormen bij om open access ambities te realiseren. Eén vorm daarvoor is Publinova⁶ (voorheen Nationaal Platform Praktijkgericht Onderzoek), het nieuwe platform voor het landelijk zichtbaar en toegankelijk maken van kennisproducten uit praktijkgericht onderzoek. Om kennisproducten via Publinova te ontsluiten moeten deze eerst in de hogeschoolrepository geplaatst worden via zelfarchivering en met de juiste licentie. Op dit moment is echter voor veel typen kennisproducten nog niet inzichtelijk hoe zij open access ontsloten kunnen worden, al dan niet via zelfarchivering (groene route).

---

⁶ Publinova is vanaf medio 2022 beschikbaar.

Wij adviseren daarom om een taskforce te starten die verder uitwerkt hoe de verschillende typen kennisproducten uit het hbo open access gemaakt kunnen worden. Wij vragen aan het Adviescollege Open Science en/of de Bestuurscommissie Onderzoek of zij als opdrachtgever wil fungeren voor deze taskforce. De huidige werkgroep Open Access heeft al aangegeven een rol te willen spelen in deze taskforce, en onder andere SHB (waaronder werkgroep Licenties), Publinova, DCC voor Praktijkgericht Onderzoek en Regieorgaan SIA zijn partijen die hierbij aangehaakt kunnen worden.

We adviseren dat de taskforce start met vaktijdschriften, omdat deze een belangrijke publicatievorm zijn voor praktijkgericht onderzoek en publicaties hierin doorgaans heel beperkt open access zijn. In een latere fase kan de taskforce zich richten op andere typen kennisproducten. Daarnaast kan deze taskforce inzetten op het vergroten van bewustzijn bij onderzoekers over open access binnen de verschillende onderzoeksdomeinen. Onderzoekers hebben handvatten nodig om de voordelen en verschillende routes van open access te kunnen overzien en kunnen bijvoorbeeld al rekening houden met open access kosten bij hun subsidieaanvraag. Bij subsidieaanvragen kan Regieorgaan SIA explicieter aandacht vragen voor open access en de mogelijkheden voor financiering hiervan.

4. REGISTREER ALLE TYPEN KENNISPRODUCTEN EN ONTWIKKEL SAMEN EEN STANDAARD

Op dit moment is de registratie van kennisproducten uit praktijkgericht onderzoek nog beperkt. Veel hogescholen hebben nog geen oplossing voor het vastleggen van onderzoeksprojecten en bijbehorende kennisproducten. Een onderzoeksinformatiesysteem kan voor veel hogescholen een oplossing bieden om op een eenvoudige manier kennisproducten te registreren. Een onderzoeksinformatiesysteem kan het onder meer vereenvoudigen om de kennisproducten via Publinova landelijk toegankelijk en open beschikbaar te kunnen maken. Hogescholen zonder een onderzoeksinformatiesysteem raden wij daarom aan samen op te trekken en te kiezen voor het gezamenlijk realiseren van een of meerdere onderzoeksinformatiesystemen waarin alle soorten kennisproducten uit praktijkgericht onderzoek goed geregistreerd kunnen worden.

Eind 2021 is al een kleine groep mensen vanuit verschillende hogescholen bij elkaar gekomen voor een eerste informeel overleg over onderzoeksinformatiesystemen. Een formele opdracht vanuit het Adviescollege Open Science en/of de Bestuurscommissie Onderzoek helpt om daadwerkelijk stappen met elkaar te kunnen zetten richting het gezamenlijk realiseren van een of meerdere onderzoeksinformatiesystemen voor die hogescholen die deze nodig hebben (zie ook het eerder verschenen adviesrapport [onderzoeksinformatie in het hbo](#)). Deze werkgroep kan dan hogescholen ondersteunen in het kiezen, implementeren en/of (door)ontwikkelen van passende oplossingen voor onderzoeksinformatie in het hbo.

Ook is registratie nu vaak beperkt tot publicaties in wetenschappelijke- en vaktijdschriften, waardoor andere typen kennisproducten buiten beeld blijven. De reden daarvoor is dat er een standaard ontbreekt van hoe je andersoortige kennisproducten kunt registreren. Er is consensus nodig over de definities van de verschillende typen kennisproducten, afspraken over wat je wel en niet registreert, en welke metadata nodig is. Wij adviseren daarom om gezamenlijk hiervoor een standaard te ontwikkelen, zodat hogescholen verschillende typen kennisproducten uit praktijkgericht onderzoek op een uniforme wijze kunnen registreren. Wij adviseren om dit te beleggen bij een van de landelijke bestaande netwerken.

Ook de momenteel lopende herziening van het [Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek](#) (BKO) biedt een kans, namelijk door de registratie van de verschillende typen kennisproducten en open access onderdeel te laten gaan uitmaken van de onderzoeksevaluaties. Wij adviseren de werkgroep Nieuw BKO om dit mee te nemen in de herziening van het BKO. Gedacht kan worden aan het vaststellen welke typen kennisproducten meetellen in de beoordeling van het onderzoek en hoe je open access kan meewegen. Zo kan open access daadwerkelijk onderdeel worden van de kwaliteitscultuur van het praktijkgericht onderzoek.

5. DRAAG OPEN ACCESS UIT BINNEN DE HOGESCHOOL

Om open access doelstellingen te bereiken is aandacht voor open access onmisbaar. Wij vragen bestuurders daarom ook het belang van open access verder uit te dragen binnen de eigen hogeschool en zich uit te spreken voor open access. Ook adviseren wij elke hogeschool met praktijkgericht onderzoek een of meer lectoren die affiniteit hebben met dit onderwerp als ambassadeur open access in te zetten, zodat ook binnen de eigen organisatie open access nog meer op de kaart kan worden gezet.